

Jednostka i grupy społeczne cz. 2

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Encyklopedia PWN: janczarowie*, dostępny w internecie: pwn.pl [dostęp 15.06.2020 r.].
- Źródło: Szymon Kaśków, Weronika Urbanek, Kamila Wyka, *Czy (...) ma sens?*, dostępny w internecie: wpsnz.uz.zgora.pl [dostęp 15.06.2020 r.].

- Źródło: Adam Koperek, *Socjalizacja jako społeczno-wychowawczy proces integracji jednostki ze społeczeństwem*, [w:] *Pedagogika Katolicka : czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli*, t. 1/2011, s. 264.
- Źródło: *Opinie dotyczące roli państwa na rynku pracy w różnych klasach społecznych. Badanie PolPaN 1988–2013*, [w:] Krystyna Janicka, Kazimierz M. Słomczyński, *Struktura społeczna w Polsce: klasowy wymiar nierówności*, Zielona Góra 2014, s. 66.

Jednostka i grupy społeczne cz. 2

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Repetitorium**”.

W tym materiale powtórzymy wiadomości z jednego z działów wiedzy o społeczeństwie. Powtórzenie opierać się będzie na zestawie ćwiczeń interaktywnych z zakresu pojęcia jednostki i grupy społecznej oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

Twoje cele

- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń dotyczących pojęcia jednostki i grupy społecznej.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.
- Powtórzysz wiadomości na temat jednostki i grup społecznych.

- Wskażesz możliwe braki swojej wiedzy na temat jednostek i grup społecznych.
- Scharakteryzujesz różne ujęcia podziałów społecznych.

Przeczytaj

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

wyjaśnij
twoim zadaniem jest zrekonstruowanie związku przyczynowo-skutkowego, opisanie od początku do końca, o co chodzi i dlaczego;
scharakteryzuj
należy przeanalizować genezę, przebieg oraz konsekwencje danego procesu czy zjawiska, wymieniając uczestników wydarzeń (postacie, organizacje) lub inne istotne elementy;
porównaj
twoim zadaniem jest zestawienie wydarzeń, zachodzących procesów, danych itp. pod kątem występujących między nimi podobieństw oraz różnic;
rozstrzygnij
w tym wypadku oczekiwana odpowiedź jest jedna: „tak” lub „nie” - oczywiście wraz z uzasadnieniem, ale bez formułowania własnych ocen;
rozważ
należy tu sformułować zarówno argumenty, jak i kontrargumenty, czyli „za” i „przeciw”, wartościując słuszność danego rozumowania;
ocień

to polecenie pozwala ci przedstawić własną, subiektywną opinię na temat opisywanych zjawisk i procesów;
każda przedstawiona ocena – o ile będzie dobrze uzasadniona – zostanie uznana, dlatego też kluczową rolę odgrywa umiejętność budowania argumentacji;

udowodnij

w poleceniu tym zawarta jest teza, a twoim zadaniem jest stworzenia krótkiej narracji z podaniem argumentów na rzecz jej prawdziwości;

uzasadnij

zadanie podobne jak powyżej, ale w tym przypadku powinno się określić sposób rozumowania, który umożliwi postawienie danej tezy;

wykaż

należy tu wykazać prawdziwość lub nieprawdziwość związków przyczynowo-skutkowych, odnoszących się do tezy; podaj, wymień, wskaż – takie polecenia występują w zadaniach półotwartych, w których jest miejsce na twoją odpowiedź; podajesz wtedy pojęcie, nazwę własną (pełną, bez skrótów), imię i nazwisko osoby itp.

Pamiętajcie, że odpowiedź musi odnosić się do źródła – błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł. Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z interpretacją tekstu.

Jednostka i grupy społeczne

Interakcje społeczne

W socjologii można wyróżnić dwa podejścia względem [interakcji społecznych](#):

Interakcja jako wymiana i gra

Interakcja jako komunikowanie się

Interakcja jako wymiana postrzegana jest jako wzajemne oddziaływanie różnych podmiotów dążących do realizowania swoich celów i interesów. Tworzy i umacnia organizację społeczną, jest rozumiana jako dobrowolna transakcja przekazywania różnorodnych dóbr (materialnych i niematerialnych), z której wszyscy odnoszą korzyści. W społecznych zachowaniach jednostek decydujące znaczenie ma wysokość nagrody lub kary przy nawiązywaniu i w czasie trwania interakcji (teoria ta czerpie wiele z psychologii behawioralnej). Interakcja jako gra związana jest z teorią racjonalnego wyboru i teorią gier. Podejście to traktuje jednostkę jako istotę racjonalną, która dokonując wyboru, kieruje się przewidywanymi korzyściami.

Występuje w trzech wariantach: jako komunikacja symboliczna, interakcja manipulowana wrażeniami bądź jako milcząco przyjęte procedury zachowań (interakcji). W toku interakcji ludzie posługują się symbolami – zarówno werbalnymi, jak i niewerbalnymi. Dlatego nie tylko słowa, ale też wszelkie gesty są sposobem komunikowania się w społeczności. W procesie interakcji jednostka świadomie lub nieświadomie wywołuje wrażenia, które mają przedstawić ją w jak najkorzystniejszym świetle, przekonać drugą stronę o jej jak najbardziej pozytywnych cechach. Cechą charakterystyczną różnych grup społecznych jest to, że tworzą one własne procedury komunikowania się znane wszystkim członkom i milcząco akceptowane.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Socjalizacja

W toku [socjalizacji](#) człowiek:

- nabywa umiejętność rozumienia znaków i symboli oraz zdolność posługiwania się nimi;
- poznaje i przyswaja sobie normy i wzory zachowań oraz wynikające stąd role społeczne;

- poznaje świat wartości;
- przyswajają sobie umiejętność posługiwania się różnymi przedmiotami, z których część może być charakterystyczna tylko dla danego społeczeństwa.

Człowiek przez całe życie podlega procesowi socjalizacji, która na wielu etapach jego życia może przybierać różne formy.

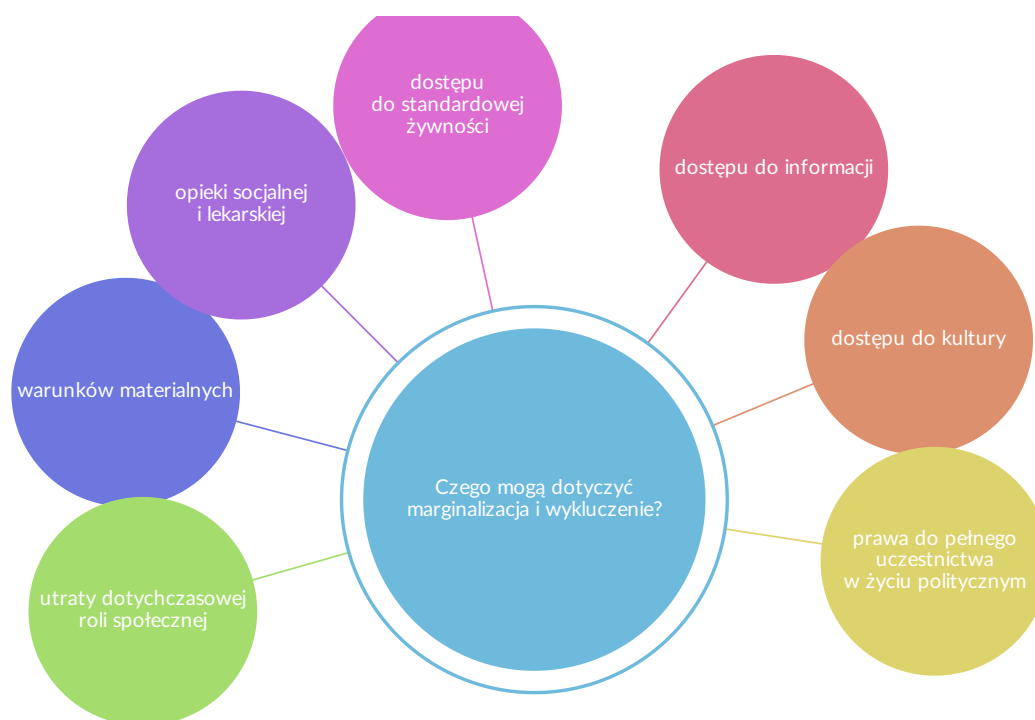
Rodzaje socjalizacji

<p>Socjalizacja pierwotna</p> <p>Najważniejsza w życiu jednostki. Człowiek podlega jej w dzieciństwie, ucząc się elementarnych wzorów zachowań i ról społecznych. Wzrastając w domu, dziecko poznaje różne formy komunikacji społecznej (język, gesty, symbole), uświadamia sobie z czasem, że istnieją ogólne reguły życia społecznego. Etap ten jest zwykle oparty na silnym związku emocjonalnym jednostki z najbliższą mu grupą – tym m.in. tłumaczy się fakt, że socjalizacja pierwotna jest silnie zakorzeniona w świadomości człowieka.</p>
<p>Socjalizacja wtórna</p> <p>Zaczyna się po okresie socjalizacji pierwotnej. Na tym etapie jednostka uczy się odczytywania wzorów i odgrywania ról poznanych wcześniej. Zwykle ważną rolę odgrywają w niej nauka i doświadczenia szkolne, ponieważ wtedy człowiek uświadamia sobie złożoność i różnorodność świata społecznego, a także możliwość samodzielnego wyboru. W wyniku socjalizacji wtórnej człowiek modyfikuje poznane wcześniej wzory i role społeczne, czasami wręcz może je odrzucić.</p>
<p>Socjalizacja ponowna</p> <p>Zaciera rezultaty wcześniejszej socjalizacji poprzez odrzucenie (wymazanie) dotychczasowych wzorów zachowań, wartości i norm oraz przyswojenie nowych. W jej wyniku następuje przebudowa osobowości i zmiana tożsamości. Jest skuteczniejsza, jeśli towarzyszą jej silne związki emocjonalne.</p>
<p>Socjalizacja odwrócona</p>

Proces, w którym młodsze pokolenie jest nadawcą wartości i reguł niezbędnych do funkcjonowania w społeczeństwie. Proces ten występuje najczęściej wtedy, gdy młodsze pokolenie nabywa nową wiedzę, umiejętności, zachowania czy przyjmuje nowe poglądy, których starsze pokolenie w swoim procesie socjalizacji nie posiadało.

Socjalizacji ponownej (ponownej integracji społecznej) bliska jest resocjalizacja – oddziaływanie wychowawcze i terapeutyczne na jednostki źle przystosowane do określonego środowiska społecznego.

Resocjalizacja jest szczególnie istotna w przypadku zjawisk marginalizacji i wykluczenia społecznego.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Przykłady zbiorowości	
Zbiorowość terytorialna	<ul style="list-style-type: none"> • tworzą ją np. mieszkańcy wsi, miasteczka czy dzielnicy, ale też kraju; • w określonym czasie posiada wspólny teren, wspólną przestrzeń społeczną; • ostatnio wzrasta znaczenie tych grup dzięki rozwijającej się samorządności, społeczności lokalnej, przywiązywaniu większej wagi do tradycji lokalnej, małej ojczyzny związanej z regionem; • przynależność do tej zbiorowości może być podstawą identyfikacji.
Zbiorowość przestrzenna	<ul style="list-style-type: none"> • tworzą ją np. ludzie podróżujący tym samym środkiem lokomocji: autobusem, metrem, pociągiem, samolotem; • mogą ją też tworzyć ludzie wspólnie korzystający z infrastruktury społecznej (np. klubu, sklepu, świetlicy).
Zbiorowość czasowa	<ul style="list-style-type: none"> • tworzą ją np. ludzie w tym samym czasie porozumiewający się za pomocą nowoczesnych środków komunikacyjnych: internetu, Skype'a, czatu, telekonferencji.

Struktury i podziały społeczne

Zróznicowanie i podziały społeczne występują we wszystkich [zbiorowościach](#).

Naturalne są jednak pytania o ich przyczyny, stopień trwałości podziałów, sztywność granic pomiędzy nimi, a także o ruchliwość społeczną, czyli możliwości przekroczenia podziałów społecznych przez jednostki. W miarę trwałe podziały społeczne tworzą strukturę społeczną.

Struktura społeczna jest uporządkowanym układem stosunków między elementami składowymi: jednostkami, rolami społecznymi, pozycjami społecznymi, grupami społecznymi i instytucjami. Cechuje ją ciągłość, nie podlega nagłym zmianom, ale też nie jest statyczna. Jej poszczególne elementy znajdują się w ruchu, podlegają modyfikacji, są też zastępowane przez inne. Zachodzące zmiany nie prowadzą jednak

do naruszenia stabilności całego układu. Struktura społeczna obejmuje wszystkie rodzaje grup i zbiorowości.

W tradycji socjologii struktury społeczne dzielą się na [makrostruktury](#) i [mikrostruktury](#).

Klasyczne spojrzenie na podziały społeczne

Można wyróżnić trzy klasyczne ujęcia podziałów społecznych, mianowicie:

- koncepcję strukturalną opartą na konflikcie (Karol Marks);
- koncepcję opartą na trzech wymiarach (ekonomicznym, kulturowym i politycznym) podziałów społecznych (Max Weber);
- koncepcję opartą na stratyfikacyjnym podziale społeczeństwa, czyli na uwarstwieniu (William Lyod Warner).

Strukturalne podziały społeczne

Według koncepcji Karola Marksa podział na klasy jest jedynym istotnym podziałem społeczeństwa. Każde historyczne społeczeństwo dzieli się na dwie klasy, które różnią się między sobą stosunkiem do środków produkcji. Na tej podstawie Marks wyróżnił klasę posiadającą środki produkcji (panującą) i klasę, która ich nie posiada (uciskaną). Zdaniem Marksa w rozwoju historycznym takimi klasami byli, odpowiednio, feudałowie i chłopci, burżuazja (kapitaliści) i proletariat.

W społeczeństwie kapitalistycznym Marks wyróżnił dwie klasy: klasę burżuazji, kapitalistów (właścicieli środków produkcji) i proletariat (pracowników najemnych). Różnice pomiędzy klasami nie ograniczają się tylko do różnic ekonomicznych, ale wpływają również na sposób życia, różnicują bowiem dostęp do władzy, wykształcenia, a także kształtują światopogląd.

Istotne jest też odróżnienie „klasy w sobie” i „klasy dla siebie”, czyli klasy, której odrębność jest nieuświadamiana przez jej członków, od tej, która jest związana właśnie z uświadomieniem sobie własnego położenia. Dopiero ten stan stwarza z danej klasy klasę rewolucyjną.

Między dwiema wyróżnionymi klasami utrzymuje się stały konflikt, ponieważ ich interesy są sprzeczne. Patrząc z tej perspektywy, Marks uważał rewolucję za nieuchronną. W jej wyniku powstałoby społeczeństwo bezklasowe (komunistyczne).

Trzy wymiary podziałów społecznych

W koncepcji Maxa Webera podziały społeczne nie przebiegały tak jednowymiarowo jak u Marksa. Dzieje się tak, ponieważ struktura społeczna jest układem krzyżujących się ze sobą różnorodnych hierarchii (kulturowych, politycznych i ekonomicznych), a nierówności społecznych, które kształtują podziały społeczne, nie można uszeregować hierarchicznie.

W gospodarce wolnorynkowej podział na klasy jest wynikiem różnych szans na rynku, które zależą od pozycji majątkowej, wykształcenia, zawodu. Weber wyróżnił tutaj klasy własności (np. rentierzy i osoby nieposiadające własności) oraz klasy zawodowo-dochodowe (np. przemysłowcy i ich pracownicy). W podziale społecznym ważne są nie tylko dobra materialne, ale także dobra niematerialne. Wśród nich istotną rolę odgrywają zwłaszcza uznanie społeczne (prestż) i władza.

Właśnie te trzy rodzaje dóbr są podstawą wyróżnienia trzech płaszczyzn różnicowania społecznego.

Stratyfikacyjne podziały społeczne

Spółeczeństwo jest tu opisywane według hierarchicznego podziału na warstwy lub klasy społeczne. Wyróżnikiem podziału jest nierówny podział dóbr (dochodów, władzy, prestiżu).

Ujęcie stratyfikacyjne (stratyfikacja oznacza uwarstwienie) ukazuje rozmieszczenie jednostek na hierarchicznej – warstwowej – skali społeczeństwa (nurt ten dominuje w socjologii amerykańskiej, jego przedstawicielami są m.in. William Lyod Warner, Kingsley Davis i Wilbert Moore). Natomiast w ujęciu strukturalnym ważny jest nie tyle podział na warstwy, ile raczej na klasy, a przede wszystkim wskazanie wzajemnych relacji i powiązań istniejących w społeczeństwie jako całości.

Różnorodność ujęcia problemu struktury i podziałów społecznych

Strukturę (organizację) społeczną możemy również rozpatrywać jako strukturę:

- relacyjną – opartą na relacjach między ludźmi i ich podziałach na:

a) dominujących i podporządkowanych;

b) uprzywilejowanych i upośledzonych;

c) patronów i klientów;

- dystrybutywną – polegającą na dostępności dla poszczególnych grup i osób ważnych w społeczności cech i rzeczy.

Z tego punktu widzenia można podzielić społeczeństwo pod względem dostępu do:

- władzy – na rządzących i rządzonych;
- dochodu – na bogatych, średnio zamożnych i biednych;
- wykształcenia – na wysoko, średnio i nisko wykształconych;
- prestiżu – na tych, których on obejmuje, i tych, którzy są go pozbawieni;
- dostępności do powszechnie pożądanых dóbr – na tych, którzy je mają, i tych, którzy ich nie posiadają.

Obecnie odchodzi się od postrzegania struktury społecznej jedynie poprzez społeczny podział pracy (na klasy panujące i uciskane). Zamiast niego we współczesnym społeczeństwie demokratycznym w ramach gospodarki rynkowej wprowadzany jest np. podział wynikający z:

- posiadania (własności) środków produkcji (i ich skali) lub utrzymywania się z pracy najemnej;
- miejsca w strukturze zarządzania;
- dysponowania kwalifikacjami zawodowymi niezbędnymi na rynku pracy.

Stosuje się również podział na klasy, nieco inny od tradycyjnego marksistowskiego.

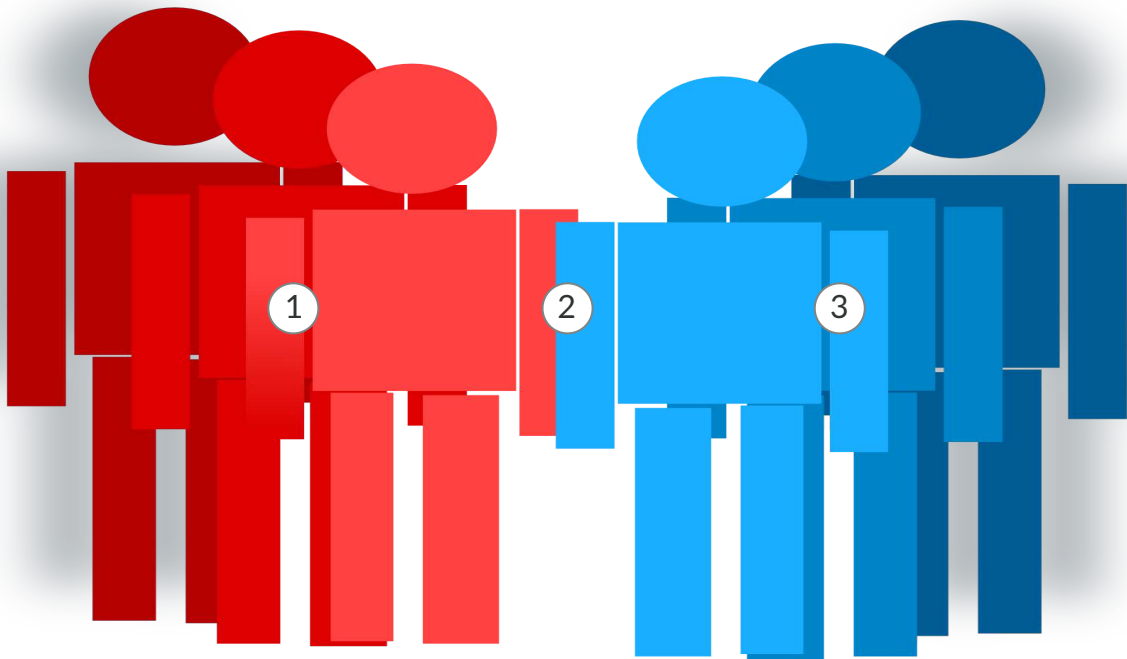
Wyróżnia się tu:

- klasę wyższą – wielkich właścicieli środków produkcji;
- klasę średnią – drobnych właścicieli środków produkcji i wykwalifikowanych pracowników umysłowych;
- klasę niższą – pracowników fizycznych.

W ujęciu Maurice'a Halbwachsa hierarchiczny podział klasowy istnieje przede wszystkim w świadomości społecznej. W każdym społeczeństwie występuje jednak również wspólny zespół wartości, do których dostęp nie jest w jednakowym stopniu możliwy, pewne potrzeby nie są więc zaspokajane. Grupa pozbawiona możliwości realizacji tych potrzeb staje się klasą upośledzoną, wyobcowaną czy, inaczej mówiąc, wyalienowaną.

W ujęciu Charlesa Cooleya klasą jest każda trwała grupa społeczna odrębna od rodziny. Wyróżnił on klasy otwarte i klasy zamknięte, które nazwał kastami; te pierwsze powstają na podstawie indywidualnych cech jednostek i ich przydatności do określonej funkcji, z kolei przynależność do drugich oparta jest na dziedziczeniu. Każda klasa wytwarza właściwą sobie świadomość. Jednostka może być członkiem wielu klas, ale tylko jednej kasty.

Płaszczyzny zróżnicowania społecznego

1

Płaszczyzna ekonomiczna

Wyznacza podział na klasy i tu (inaczej niż u Marksa) wyodrębnia się „klasę posiadania” i „klasę zysków i dochodów”.

2

Płaszczyzna prestiżu i godności

Jest podstawą wyróżnienia stanów charakteryzujących się określonym stylem życia i będących zazwyczaj w konflikcie z przynależnością opartą jedynie na posiadaniu.

3

Płaszczyzna udziału w działaniach celowych dążących do zapewnienia wpływu na władzę

Ta płaszczyna tworzy podział na tzw. partie, wśród których należy wyróżnić:

- partie polityczne;
- związki zawodowe;
- stowarzyszenia;
- inne zrzeszenia.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Przynależność do nich niekoniecznie opiera się na przynależności klasowej czy stanowej, a raczej na ideowej racjonalności.

Podziały klasowy i stanowy krzyżują się ze sobą. W okresach stabilizacji w podziałach społecznych na plan pierwszy wysuwają się podziały stanowe związane z określonym stylem życia, natomiast w czasach gwałtownych przemian – różnice klasowe.

Słownik

interakcja społeczna

proces wzajemnego oddziaływania co najmniej dwóch osób; nie wymaga on kontaktów bezpośrednich tych osób (zwanych aktorami społecznymi), lecz może opierać się na relacjach pośrednich; w toku interakcji kształtują się osobowości i tożsamość jednostek oraz kreowane są role społeczne; społeczeństwo z perspektywy interakcji przybiera postać rozbudowanej sieci wzajemnych oddziaływań jednostek

socjalizacja

złożony, wielostronny proces uczenia się, w wyniku którego człowiek staje się jednostką społeczną, członkiem określonego społeczeństwa i uczestnikiem kultury; jest ona rezultatem zarówno zamierzonych oddziaływań (jakie prowadzą instytucje, np. szkoła, rodzina), jak i niezamierzonych wpływów oraz zachowania samej jednostki

marginalizacja

zjawisko narzucenia jednostce marginalnej, peryferyjnej roli w życiu społecznym

wykluczenie

sytuacja, gdy obywatel, będący członkiem społeczeństwa, nie może w pełni uczestniczyć w ważnych aspektach życia społecznego; sytuacja ta jest niezależna od jednostki i znajduje się poza jej kontrolą

zbiorowość

tworzą ją wszyscy ludzie, którzy w jakimś czasie znajdują się w określonych granicach przestrzennych; kryteria wyodrębnienia pewnej zbiorowości spośród

ogółu ludzi to łączące ich czas i przestrzeń, nie zaś relacje i działania

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka i zastanów się, jakie role odgrywasz w społeczeństwie. Co na nie wpływa?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PjuQWkbov>

Role społeczne

Socjolog świadomy jest tego, że człowiek w ujęciu jego dyscypliny nie jest dokładnie takim samym człowiekiem, którym zajmuje się na przykład psycholog czy biolog. Co więcej, jest świadom również tego, że bada tylko pewien jego aspekt. Człowieka można poznać w pełni tylko poprzez role, jakie odgrywa w relacjach społecznych. Podobnie jak aktor, człowiek może być postrzegany jedynie z zewnątrz, przede wszystkim w relacji z innymi aktorami. Funkcję reżysera sprawuje zaś pewna część środowiska społecznego otaczającego jednostkę.

Uczestnicząc w różnych grupach społecznych, człowiek odgrywa rozmaite role, które różnią się między sobą nakazami, zakazami, a także zakresem swobody. Jako członek wielu grup człowiek może znaleźć się w sytuacji konfliktu ról, jeśli różne role będą wymagały od niego sprzecznych zachowań. W rozumieniu ról społecznych możemy wyodrębnić co najmniej dwa podejścia.

Pierwsze to podejście funkcjonalno-strukturalne. Postrzega role społeczne przede wszystkim jako czynnik porządkujący strukturę społeczną. Dzięki odgrywaniu ról, nasze zachowania są określone w danej sytuacji, na przykład w szkole rola ucznia i nauczyciela w wyraźny sposób kształtuje zachowanie tych dwóch grup. Role społeczne stabilizują społeczeństwo i przeciwdziałają gwałtownym zmianom. Margines swobody, który jest zawarty w każdej roli, stwarza możliwość niewielkich modyfikacji. Zbiorowość postrzegana jest jako układ ról, a struktura społeczna jest względnie stałym układem ról, w którym jednostki się zmieniają, ale zespół ról pozostaje stały. W tej interpretacji role społeczne są czynnikiem zewnętrznym, narzuconym człowiekowi przez społeczeństwo.

Drugie podejście określane jest jako interakcyjne. Podkreśla, że w każdej roli istnieje margines swobody, który wyznacza, jak jednostka będzie ją odgrywać. Człowiek jest skrupowany nakazami i zakazami, jakie mieszczą się w obrębie odgrywanej przez niego roli. Jednakże nawiązując różne relacje, odgrywa tę samą rolę określoną przez specyficzne (self) doświadczenie właściwe każdej jednostce.

To, jaką rolę ma odgrywać jednostka w danej grupie społecznej, zależy jest od „jaźni społecznej”, czyli obrazu tego, czym winna być dla innych i dla siebie. Tak rozumiana rola wyznacza też jednostce określoną funkcję społeczną, czyli zespół praw i obowiązków, których dana grupa społeczna może od niej oczekiwać. Z kolei funkcja społeczna związana jest z zajmowanym przez jednostkę miejscem w strukturze społecznej.

Ćwiczenie 1

Rozstrzygnij, czy odgrywana rola społeczna może być przeszkodą w realizowaniu siebie.

Odpowiedź uzasadnij, wskazując konkretne przykłady.

Ćwiczenie 2

Wskaż trzy czynniki, które mogą ograniczać wybór roli społecznej.

Wskaż, czy twoje wybory były ograniczone przez jakiegokolwiek czynniki.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Połącz wymienione rodzaje socjalizacji z ich opisami.

socjalizacja wtórna

na tym etapie socjalizacji człowiek często modyfikuje poznane wcześniej wzory zachowań i ról społecznych, dążąc do odnalezienia własnych

resocjalizacja

człowiek podlega jej od dzieciństwa, ucząc się elementarnych wzorów zachowań i ról społecznych

socjalizacja odwrócona

w jej wyniku następuje odrzucenie lub wymazanie dotychczasowych wzorów zachowań, wartości i norm społecznych. Dzieje się tak w wyniku działania zewnętrznych instytucji.

socjalizacja pierwotna

brak opisu do tego rodzaju socjalizacji

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj odpowiednie koncepcje do ich zwolenników.

koncepcja strukturalna oparta na konflikcie	Herbert Spencer
żadna z koncepcji nie pasuje	Karol Marks
koncepcja stratyfikacyjna	Max Weber
koncepcja oparta na trzech wymiarach podziałów społecznych	William Lyod Warner

Ćwiczenie 3

Wskaż, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Makrostrukturę tworzą duże grupy i relacje między klasami, warstwami, grupami społeczno-zawodowymi.	☐	☐
Mikrostrukturę tworzą relacje w obrębie małych grup społecznych, np. rodziny.	☐	☐
Klasa społeczna to grupa żyjąca w podobnych warunkach, mająca podobny poziom dochodów, tworząca wspólnotę obyczajów, wartości oraz styl życia, a także posiadająca własną tożsamość grupową.	☐	☐

Ćwiczenie 4

Oto definicja jednego z pojęć. Wskaż, jakiego.

” Kamila Wyka, Szymon Kaśków, Weronika Urbanek

Czy (...) ma sens?

(...) jest procesem bardzo ważnym w społeczeństwie, gdyż nie tylko pozwala na utrzymanie równowagi między osobami dostosowanymi społecznie a nieprzystosowanymi, ale także uniemożliwia całkowitą destrukcję istoty ludzkiej, jaką może wywołać długotrwały pobyt w instytucji zamkniętej. Stanowi pewną nadzieję, że system wymiaru sprawiedliwości nie będzie tylko surowym narzędziem wymierzonym w społecznie nieprzystosowane jednostki, ale także będzie budować w tych jednostkach odpowiednią skalę wartości i norm. Jednakże czy owy proces jest skuteczny, czy daje pozytywne rezultaty i czy jego zasady oraz etapy prowadzą do „wyleczenia” jednostki społecznie nieprzystosowanej.

Źródło: Szymon Kaśków, Weronika Urbanek, Kamila Wyka, *Czy (...) ma sens?*, dostępny w internecie: wpsnz.uz.zgora.pl [dostęp 15.06.2020 r.].

Pojęcie, o którym mowa to

Zaznacz odpowiedź najbliższą twojej. Przekonaj się, czy jest poprawna.

Porównaj swoją odpowiedź

Zapoznaj się z materiałami źródłowymi i wykonaj zadanie.

Źródło I

” Adam Koperek

Socjalizacja jako społeczno-wychowawczy proces integracji jednostki ze społeczeństwem

Zdolność jednostki ludzkiej do przystosowania lub braku przystosowania została potwierdzona w praktyce. Dowodzą tego, z jednej strony, zjawiska „presocjalizowania” (socjalizacja *per excesum*), z drugiej – zjawiska „niedosocjalizowania” (socjalizacja *per defectum*). Przykładem zjawiska presocjalizowania są takie sytuacje, w których jednostka identyfikuje się z systemem wartości grupy do tego stopnia, że nie może się oprzeć jej naciskowi. Z kolei niedosocjalizowanie to brak przystosowania.

Źródło: Adam Koperek, *Socjalizacja jako społeczno-wychowawczy proces integracji jednostki ze społeczeństwem*, [w:] *Pedagogika Katolicka : czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli*, t. 1/2011, s. 264.

Źródło II

” ***Encyklopedia PWN: janczarowie***

Janczarowie, janczarzy (tur. *yeni çeri* – nowe wojsko), regularna, doborowa piechota turecka; utworzona ok. 1330; początkowo janczarów rekrutowano z młodych chrześc[ijańskich] brańców i poddanych sułtana pochodzenia nietur[eckiego] (zmuszanych do przyjęcia islamu), od XVI w. także z Turków; (...) wychowywani w ślepych posłuszeństwie i fanatyzmie rel[igijnym]; brali udział w przewrotach pałacowych i z czasem stali się niebezpieczni dla samych sułtanów (liczne bunty od XVII w.).

Rozstrzygnij, czy grupa przedstawiona w Źródle II jest przykładem socjalizacji *per excelsum*. Uzasadnij swoje zdanie.

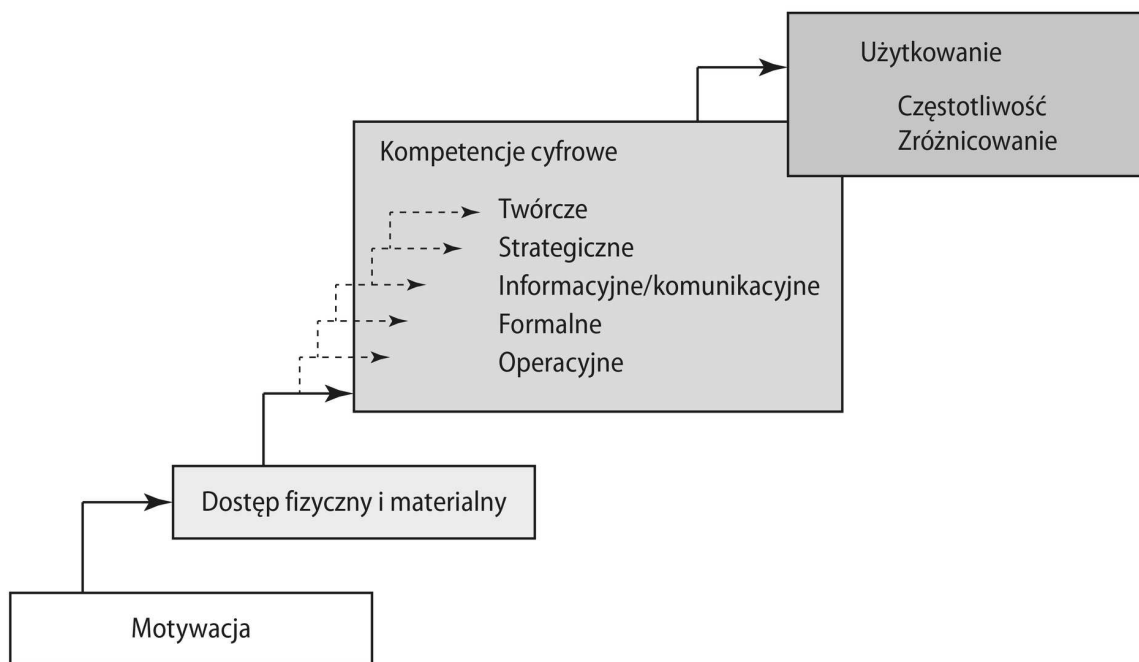
Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z materiałem źródłowym i wykonaj zadanie.

Oprac. na podst. Jan van Dijk, *Ewolucja wykluczenia cyfrowego. Od dostępu po kompetencje i użytkowanie*.

Źródło: tylko do użytku edukacyjnego.

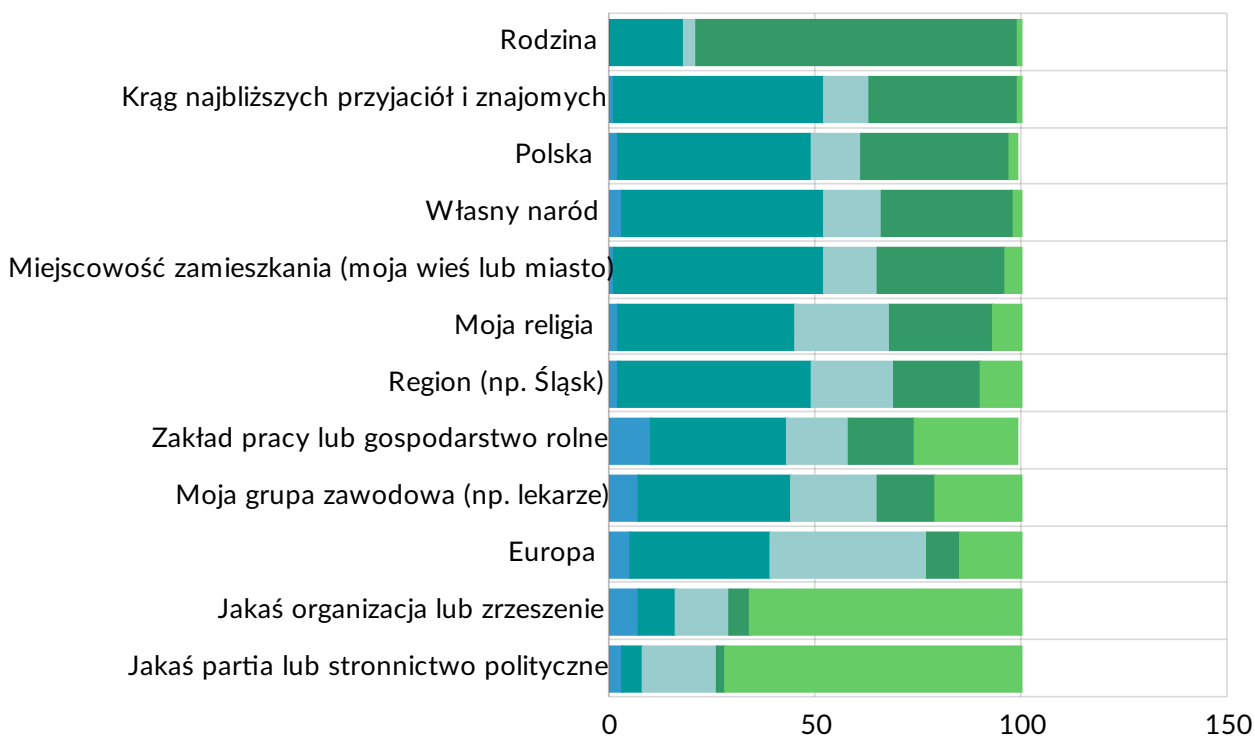
Wyjaśnij, jakie czynniki sprzyjają ograniczeniu wykluczenia cyfrowego.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z materiałem źródłowym i wykonaj zadanie.

Jak silny czuje Pan(i) związek z wymienionymi grupami i środowiskami społecznymi?

Źródło: *Co łączy Polaków?*, Komunikat z badań CBOS nr BS/168/2013.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Przedstaw znaczenie zbiorowości terytorialnej dla respondentów. Swoją wypowiedź poprzyj danymi z wykresu.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z materiałem źródłowym i wykonaj zadanie.

Klasy społeczne	1988	1995	1998	2003	2008	2013
Procent osób uważających, że państwo powinno zapewnić pracę każdemu, kto chce pracować.						
A. Klasy uprzywilejowane	67,2	45,9	33,6	29,0	24,9	23,5
B. Klasy środka drabiny stratyfikacyjnej	70,6	41,9	59,4	56,7	44,2	54,9
C. Klasy dołu drabiny stratyfikacyjnej	70,9	64,9	60,2	62,1	55,1	67,5
Ogółem	70,5	53,7	58,3	53,2	46,6	54,5
Stosunek wartości C do A	1,05	1,41	1,79	2,14	2,21	2,87

Źródło: *Opinie dotyczące roli państwa na rynku pracy w różnych klasach społecznych. Badanie PoIPaN 1988–2013*, [w:] Krystyna Janicka, Kazimierz M. Słomczyński, *Struktura społeczna w Polsce: klasowy wymiar nierówności*, Zielona Góra 2014, s. 66.

Przedstaw zależność między przynależnością do klasy społecznej a stosunkiem do roli państwa na rynku pracy w latach 1988–2013.

Dla nauczyciela

Autor: Tomasz Malinowski

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie, Wiedza o społeczeństwie 2022, Historia i teraźniejszość

Temat: Jednostka i grupy społeczne cz. 2

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

I. Człowiek i społeczeństwo.

Uczeń:

3) charakteryzuje role społeczne człowieka w związku z jego przynależnością do różnych grup społecznych; analizuje zasady wzajemności, zaufania i pomocy;

5) wyjaśnia charakter procesu socjalizacji; podaje przykłady wpływu społecznego w różnych dziedzinach życia; analizuje przypadki oraz przedstawia zalety i wady konformizmu i nonkonformizmu.

Zakres rozszerzony

II. Różnorodność kulturowa.

Uczeń:

3) porównuje modele socjalizacji charakterystyczne dla własnej grupy wiekowej i pokolenia rodziców; wyjaśnia zjawisko socjalizacji odwróconej.

XI. System prawa w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

24) rozważa traktowanie kary jako odpłaty, sposobu resocjalizacji i oddziaływania na społeczeństwo.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje typy poleceń do ćwiczeń dotyczących pojęcia jednostki i grupy społecznej;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń;
- powtarza wiadomości na temat jednostki i grup społecznych;
- weryfikuje swój stan wiedzy;
- wskazuje możliwe braki swojej wiedzy na temat jednostek i grup społecznych;
- charakteryzuje różne ujęcia podziałów społecznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- metoda kosza i walizki;
- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treścią e-materiału, żeby w czasie zajęć móc aktywnie uczestniczyć w dyskusji i rozwiązywać zadania.

Faza wstępna:

1. Przedstawienie tematu „Jednostka i grupy społeczne cz. 2” i celów zajęć.

2. Uczniowie zgłaszają swoje propozycje pytań do wspomnianego tematu. Wybrana lub chętna osoba zapisuje je na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują na kartkach minimum pięć pytań do tekstu. Wybrana osoba zbiera pytania do urny. Uczniowie dzielą się na 5-osobowe grupy, losują pytania z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Pozostali uczniowie wraz z nauczycielem weryfikują poprawność.
2. Uczniowie wykonują w parach zadanie nr 1 „Wysłuchaj audiobooka i zastanów się, jakie role odgrywasz w społeczeństwie. Co na nie wpływa?”, a następnie porównują swoje rozwiązanie z innym zespołem omawiając kolejno wykonane kroki.
3. Praca z materiałem w sekcji „Sprawdź się”. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia – od najprostszych do najtrudniejszych – i robią to wspólnie. Wybrana osoba czyta po kolei polecenia. Po upływie czasu na zastanowienie się chętna osoba udziela odpowiedzi. Reszta uczniów ustosunkowuje się do niej, proponując swoje pomysły. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie, pracując w parach, tworzą krzyżówkę podsumowującą zajęcia. Pary siedzące obok siebie wymieniają się krzyżówkami i je rozwiązują.

Praca domowa:

1. Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

- A. Koperek, *Socjalizacja jako społeczno-wychowawczy proces integracji jednostki ze społeczeństwem*, „Pedagogika Katolicka: czasopismo Katedry Pedagogiki Katolickiej Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli” 2011, nr 1, s. 261-265.
- CBOS, *Co łączy Polaków?*, Komunikat z badań CBOS nr BS/168/2013, cbos.pl 2013 [online, dostęp 15.06.2020 r.].

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium z sekcji „Audiobook” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.